

RIIKLIK EKSAMI- JA KVALIFIKATSIOONIKESKUS

EESTI KEELE RIIGIEKSAM

KATSEEKSAM

2. MÄRTS 2010

Eksaminandi meelepea

1. Eesti keele katseksam algab kell 9.00 ja lõpeb kell 15.00.
2. Eksami sooritamiseks **vali üks variant** neljast.
3. Eksamil võib kasutada õigekeelsussõnaraamatut, muud abivahendid ei ole lubatud.
4. Lugemisülesannete vastused ja kirjand vormista selleks ette nähtud eraldi lehtedele.
5. Lugemisülesannete vastuslehe päisesse kirjuta valitud variandi number ja eksamitöö kood, iga vastuse ette ülesande number. Ülesannete vahele jäta üks tühi rida, ülesannete lahendamise järjekord vali ise.
6. Kirjandilehe päisesse kirjuta valitud variandi number ja eksamitöö kood. Kirjandit pealkirjastades lähtu kirjutamisülesandes esitatud probleemist. Kirjandi pealkiri kirjuta selleks ette nähtud joonele.
7. Enne ülesannete lahendamist loe tähelepanelikult tööjuhendeid.
8. Eksamitöö kirjuta sinise või musta tindi- või pastapliiatsiga.
9. Kirjuta loetava käekirjaga, käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse vigadena.
10. Paranduste tegemisel ei ole lubatud vastust üle kirjutada ega kasutada korrektuuripliitsit või -linti.

VARIANT 1

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Jaan Kruusvalli novell „Pärandus“ (kogumik „Katkendeid elust“, 1983) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

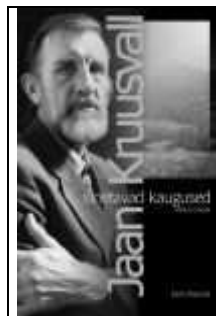
1. Analüüsi teksti ja pealkirja vahelisi seoseid. Miks võib selle teksti puhul väita, et päranduse mõiste on mitmetähenduslik? (10 punkti)
2. Iseloomusta teksti põhjal isa suhtumist pojasse. Põhjenda oma väiteid vähemalt 4 tekstinäitega. (10 punkti)
3. Kuidas mõistad tekstis leiduvat mõttekäiku „Ma olin oma südamega ikka üks olnud, minu südant polnud miski mõjutanud, võib-olla polnud ma veel kohtunud inimestega, kes minu südant oleksid võinud vormida“? (10 punkti)
4. Sõnasta selle novelli peamõte ehk idee. Põhjenda oma seisukohta. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Eesti sotsiaalteaduste VII aastakonverentsil ütles TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi teadur Virve-Ines Laidmäe, et Eesti ühiskonnas toimunud sotsiaalmajanduslikud muutused, kihistumine, vanemaealiste osakaalu kasv elanikkonnas, sündimuse vähenemine, perekonnastruktuuri muutused – kõik see tõstab esile põlvkondadevahelised suhted, vastastikuse toe ja solidaarsuse küsimused.

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles käsitled põlvkondadevahelisi suhteid ja vanemate rolli lapse elus. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Jaan Kruusvall (1940) sündis Virumaal talupidajate pojana, õppis Võhma algkoolis ja Loksa keskkoolis. Kõrghariduse omandas ta Moskva Gorki-nimelises kirjandusinstituudis, mille lõpetas 1971. aastal. On töötanud raamatukogujuhatajana, ajakirjanikuna, vabakutselise kirjanikuna. J. Kruusvalli jutud ja novellid pakuvad lakoonilisi elupilte, millest mõned omandavad sümboli jõu. Ta on saanud F. Tuglase novellipreemia 1980. ja 1992. aastal. Jaan Kruusvall on kirjutanud ka pikemat proosat ja näidendeid. J. Kruusvalli draamad otsivad headust inimeses ning leiavad seda ka kõige raskemates olukordades. („Eesti kirjanduse leksikon“, 2000)

Jaan Kruusvall Pärandus

Isa oli meile külla tulnud. Ta tõi kaasa ühe angerja, mille oli püüdnud ahinguga maalahest. Isa ütles, et see on viimane angerjas maalahest, ta oli selle risti-rästi läbi käinud, vesi oli madal ja kaladel pole kuhugi põgeneda. Naine hakkas mul mustikamoosi keetma ja kala praadima.

- 5 Isa läks tuppa ja keeras televiisori lahti. Ma ei läinud teda segama. Ta käis harva meil ja ei tundnud minu käekäigu vastu suurt huvi. Alati, kui ta tuli, istus ta pimendatud tuppa ja vaatas televiisorit. Ta vaatas kõik saated järjest läbi, olid need siis uudised, dokumentaalfilmid, jalgpallireportaažid või kontserdid. Ta vaatas televiisorit, ootas, kuni teda sööma kutsutakse, sõi alati isukalt ja läks vastu õhtut jälle ära. Vahel jalutas ainult aias ringi, käed taskus, ilma et oleks midagi puudutanud. Tema pea oli juba täiesti hall. Kui ta asumiselt tuli, siis polnud veel nii hall.

10 Aga ta oli täie tervise juures, tal olid laiad õlad ja musklilised käed, ta töötas siinamaani ehitusel, ta oli töökas mees ja tema tööd hinnati. Tööd oli alati palju, alla mere äärde oli hakatud
suvemaju ehitama, isa oligi nende kallal ametis. Kolhoosis polnud ta kunagi töötanud. Siis, kui
ma sõjaväest tulin, elas ta üksi ja ei pidanud loomigi. Tal olid ainult mesipuud ja toa taga ojas
15 pardid. Ta käis jahil, kui see lubatud oli, ja ostis naabritelt piima. Ta ootas mind sõjaväest, ja kui
ma tulin, siis oli ta jälle lõbusas meeleolus ja me ajasime endises karjaköögis viina ja käisime
sõpru kostitamas. Üks tema sõber oli kõvera kaelaga mees, kes varem oli pidanud
metsavahikohta, nüüd oli aga pensionil, ja isa läkski viimaks tema juurde elama. See oli siis, kui
ma naise võtsin. Isa oli neil päevil eriti lõbus, näis, nagu oleks ta mingist orjusest vabaks
20 saanud. Me tahtsime naisega küll, et ta koju jääks, kuid ta ei jäänud. Ta ütles mulle: poeg, see
kõik on nüüd sinu, ehkki ei tea, kui kauaks. Ta andis meile raha, et saaksime üht-teist
muretseda, me ostsime pesumasina, televiisori ja riidekraami.

See kõvera kaelaga mees elas männimetsas. Läbi männimetsa lookles tee mere äärde.
Alati, kui ma ämma pool käisin, põikasin ka isa poole sisse. Kõvera kaelaga mees oli vanapoiss.
Ta sobis isaga hästi, nad olid koos koolis käinud ja koerust teinud. Neil olid suured avarad toad.
25 Seinad olid tapeedita ja maja oli vaigulõhna täis nagu metski. Ma tundsin aukartust, kui sellesse
majja astusin, see oli nagu mingi teine maailm, millest ma ei pidanud osa saama. Ja polnudki
mul siin midagi teha. Mulle anti mõista, et mul on oma elu ja küllalt aastaid, et ise kõige üle
otsustada. Siiski olid mõlemad vanad rõõmsad, kui ma tulin, nad ei lasknud mind iial lõunat
söömata ära ja andsid alati midagi ühes, kui ma koju minema hakkasin. Kõvera kaelaga mees
30 käis ka ehitusel, kuigi mulle oli mõistatuseks, kuidas ta kõrgel tellingutel liigub: ta ei näinud
peaaegu sugugi ette, ta nägi ainult seda, mis oli ta kõrval või selja taga.

Aga nii nad elasid. Neil oli suur hundikoer, see oli kartulipõllul ketis, ja hagijas, kellega käidi
linnujahil. Kõvera kaelaga mees oli osav pussilaskja, mets ja jaht olid ainukesed alad, kus ta
pea jagas, muidu ei peetud temast lugu. Aga isa tundis teda ilmselt paremini kui mina.

35 Pliidi all praksusid puuhalud. Naine ütles, et ma tuld valvaksin, ja läks ise õue lehmakelli
kuulama. Paotasin tagumise toa ust, isa istus endiselt televiisori ees, nägin teda profiilis, tal oli
esiletükkiv lõug ja kõrge otsmik, ta vaatas tähelepanelikult ekraanile. Ma tahtsin küsida, millest
ta mõtleb, aga ei julgenud. Kui olin laps, ei võtnud isa mu kasvatamisest üldse osa, vaikis alati,
kui ma pahandust tegin, kuid selle peale vaatamata kartsin ma teda. Tema vaikimises oli midagi
40 enamat kui karistus. Ta andis nagu mõista, et ma pean ise oma süüst aru saama, et ma pean
end ise kasvatama, ja ta jättis mulle alati küllaldaselt aega, et ma võiksin oma kuritegudest
järeltõus teha. Aga et ma ei osanud mingeid järeltõus teha, seda ta ei mõistnud. Ma ei osanud
praegugi neid teha. Oleksin heameelega ta endale appi kutsunud, kuid ma ei osanud ka seda.
Ma ei teadnud, kuidas puudutada inimese hinges neid tähtsaid keeli, et sind kuulma hakataks ja
45 lõpuni kuulataks ja siis nõu antaks või kaastunnet avaldataks. Teadsin, isa hinges olid sellised
keeled olemas, kuid need olid minust puutumata, olid nii sügaval, et sinna ei pääsenud niisama
lihtsalt ligi, selleks pidin ma kui inimene midagi enamat olema. Ma olin oma südamega ikka üksi
olnud, minu südant polnud miski mõjutanud, võib-olla polnud ma veel kohtunud inimestega, kes
minu südant oleksid võinud vormida. Võib-olla isa ootas, et mu südant miski liigutab ja siis tulen
50 tema juurde, kui südamel on juba kindel vorm ja mõtetes selgus. Ma tundusin endale väga
tühisena, mulle näis, et olen argpüks, et minust ollakse kavalamad ja minu eest varjatakse elu
tõelist olemust. Kuigi viimasel ajal mõtlesin niimoodi vähem: mul oli perekond, mul oli
positsioon, mis sest, et nigel, ikkagi positsioon, ja mind ei saanud enam kergesti alavääristada.
Aga ma olin aru saanud, et mitte kõik inimesed pole sarnased, osa inimesi on eriskummalised;
55 osa inimesi on eriskummalised just oma vaikimise tõttu ja selle tõttu, et neil on arusaamad, mis
lubavad neil vahelesegamatult vaikida.

Sulgesin taas ukse ja siis ütles naine, et kutsuksin isa sööma. Isa lülitas sõnakuulelikult
televiisori välja ja tuli kööki, kus laud oli juba kaetud.

Me sõime ja rääkisime tähtsusetutest asjadest. Igaüks kummardus oma taldriku kohale ja
60 nohises omaette.

Pärast läks isa ära. Saatsin teda väravani. Ta pani mulle käe hetkeks õlale ja küsis, kuidas
ma elan. Ta ütles, et nagu näha, saan ma naisega ikka endiselt hästi läbi, ja küsis, kas meil
peret ei hakka varsti ka tulema. Ja ma ütlesin, et hakkab. See oli kogu me jutt. Isa läks ega
vaadanud enam tagasi. (942 sõna)

VARIANT 2

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Mihkel Veske luuletus „Ilus oled, isamaa!“ (1873), Gustav Tikerpuu luuletus „Isamaa laul“ (1906) ja Henno Kão luuletus „Mingem üles“ (1988) ning lahenda nende põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

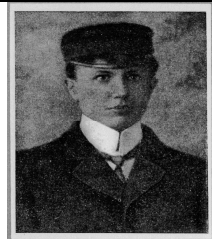
1. Sõnasta iga luuletuse peamõtte ehk idee. (10 punkti)
2. Analüüsi luuletusi kui oma ajastu esindajaid. Toeta oma seisukohti luuletustest valitud tekstinäidetega. (10 punkti)
3. Vali luuletustest vähemalt kolm tsitaati, mis iseloomustavad praegust Eesti ühiskonda. Kirjuta need vastuslehele ja põhjenda, kuidas valitud tsitaadid praegust aega iseloomustavad. (15 punkti)
4. Leia Mihkel Veske ja Gustav Tikerpuu luuletustest 5 tänapäeva keeles harva või teises tähenduses kasutatud sõna või sõnavormi ja kirjuta need välja. Selgita oma sõnadega nende tähendust. (5 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Intervjuus „Pealtnägijale“ 2001. aastal ütles Lennart Meri: „Eesti Vabariigi kodaniku missioonid ei ole mitte kunagi täidetud. Sellist pilti, et Eesti Vabariik on nagu võipakk, mis [on] kenasti sisse pakitud ja [mille] võib turukorvi panna, ei saa kunagi olema. Me peame iga päev endale täpselt silmade ette manama, et siin on probleem ja sellel on kaks lahendust: hea ja halb. Halb on alati ahvatlevam ja hea raskem.“

Kolm eesti luuletajat on eri aegadel heitnud pilgu üle Eestimaa ja näinud seda väga eripalgelisena. Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles analüüsid, millisena näed tänapäeva Eestit sina, mis sind meie riigis kõige rohkem rõõmustab ja häirib. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autoritest:

	Mihkel Veske (1843–1890) sündis Viljandimaal taluniku pojana. Ta käis Pulleritsu küla- ja Paistu kihelkonnakoolis. Õppis Leipzigi ülikoolis võrdlevat keeleteadust, lõpetas ülikooli 1872. aastal doktorikraadiga. 1874. aastast töötas Tartu ülikooli eesti keele lektorina, 1887. aastast kuni surmani oli Kaasani ülikooli soome-ugri keelte professor. Tegutses keeleteadlase, folkloristi ja luuletajana. M. Veske viljeles romantilist luulet, milles väljendas koduarmastuse, -igatsuse ja võõrsiloleku meeleolusid. Ta ülistas luules emakeele ilu, rahva töökust ja vabaduspüüdeid. Veske loomingut iseloomustab rahvalik elukäsitus, tundeheitsus ja rahvalaulu vormielementide kasutamine. („Eesti kirjandus tekstides I“, 1996)
	Gustav Tikerpuu (1888–1913) sündis Hiiumaal metsaametniku pojana, õppis kihelkonnakoolis ja Haapsalu linnakoolis. Seoses revolutsioonilise tegevusega 1905. aastal oli ta lühemat aega arreteeritud. G. Tikerpuu töötas ajakirjanikuna Viljandis ja Tallinnas, kus suri tiisikusse. Gustav Tikerpuu paistis silma kui proletaarne publitsist. Tema luuletustest on paremini õnnestunud satiirilised paroodiad, milles kritiseeritakse Stolõpini reaktsiooni terrorit. („Eesti luule antoloogia I“, 1955)
	Henno Kão (1942–2004) sündis Lahekülas, ta on lõpetanud Kahtla kooli, õppinud Tartu Kunstikoolis ja Eesti Riiklikus Kunstiinstituudis. H. Kão oli eesti raamatukunstnik, lastekirjanik ja luuletaja. Kunstnikuna on Henno Kão enim tuntud raamatute illustraatorina, kuid ta on loonud ka pastell- ja akvarellmaale ning kujundanud eksliibriseid. Ta on kirjutanud lastele tondijutte ja teisi lugusid. Luuletajana on ta kirjutanud laulusõnu ansamblitele Peoleo, Apelsin, Rock Hotel ja Kukerpillid. Paljud Henno Kão sõnadele kirjutatud laulud on rahva hulgas levinud rahvalauludena. (Vikipeedia)

Mihkel Veske	Gustav Tikerpuu	Henno Kão
Ilus oled, isamaa!	Isamaa laul	Mingem üles
Minge üles mägedele, tuule õrna! õhule! Vaatke alla oru põhja üle lille hiilguse! 5 Vaatke, kuidas oja keerleb läbi luha läikiva! Ja siis hüüdke alla orgu: Ilus oled, isamaa!	Minge üles mägedele, vaatke alla orusse! Vaatke, kuidas viletsuses õnnetumad ägavad, 5 kuidas rõõmus, prassimises rikkad raha raiskavad! Ja siis hüüdke oru põhja: „Ilus oled, isamaa!“	Mingem üles mägedelle Musta-, Õis- või Lasnamäe. Vaatkem alla rahva hinge läbi tumma võõra väe. 5 Vaatkem, kuidas hing on haige, kurjus haaranud on käe. Ja siis hüüdke alla orgu kõigest väest. Ja siis hüüdke alla orgu:
10 Vaatke, metsad pilve poole tõst'vad latvu uhkuses! Kuulge, kuidas kaasik kohab lehkavates lehtedes! Vaatke, jõed, järved läik'vad 15 metsas virvendusega! Ja siis hüüdke hõiskes metsa: Ilus oled, isamaa!	10 Vaatke, kuidas rahvapojad võitlusväljal langevad, vaatke, kuidas vereojad mullapinnal voolavad, kuulge, kuidas kepp, nagaika 15 „rahustades“ laksuvad. Ja siis hüüdke lõbutundel: „Ilus oled, isamaa!“	10 peatage Lasnamäe! Ja siis hüüdke alla orgu: peatage! Vaatke, haavad rahva ihus 15 ikka veel ei parane, ükski abinõu ei ole enam liiga varane. Linn kui paise paesel pinnal, mille lõppu silm ei näe.
20 Vaatke, rohke rukis hällib uhke nurme nõlvadel! Tõuvili töötab anda rohket saaki sügisel; viljapuude okste otsas hiilg'vad anded iluga. – 25 Ja siis hüüdke üle nurme: Ilus oled, isamaa!	20 Vaatke, kuidas vangikojad kõikumata seisavad, vaatke, kuidas võllasambad uusi ohvreid ootavad, vaatke, kuidas tuleleegid taeva poole tõusevad, 25 ja siis hüüdke rõõmutujul: „Ilus oled, isamaa!“	20 Hüüdkem kõik nüüd alla orgu kõigest väest! Hüüdkem kõik nüüd alla orgu: peatage Lasnamäe! Hüüdkem kõik nüüd alla orgu: 25 peatage Lasnamäe.
Vaatke karja lustipidu lehterikkas lepikus! 30 Kuulge karjalaste laulu vastuhelkjas võsikus! Vaatke, kuidas kõrgel võlvil taevas helgib sinaga! Ja siis hüüdke taeva poole: 35 Ilus oled, isamaa! (1873)	Vaatke, kuidas naised, lapsed meeleheitel nutavad, 30 kuidas väsind vanakesed kurvastuses õhkavad, kuidas vägevamad mehed kärdest taskuid täidavad, ja siis hüüdke õnnelikult: 35 „Ilus oled, isamaa!“	Mingem üles mägedelle tuule õrna õhule. Vaatkem alla oru põhja 30 üle lillehiilguse. Vaatke, kõik on võhivõõras, kas on see siis kodukant. Tänavate tõmbetuules hulgub sihitult migrant. 35 Vaatke, tal on silmis tühjus, ta ei tunne, tea, ei näe. Hüüdkem kõik nüüd alla orgu kõigest väest!
	Sisu tõsisest elust, vormi Dr. Veskelt laenanud Mart Mõru. (1906)	Hüüdkem kõik nüüd alla orgu: 40 peatage Lasnamäe! Hüüdkem kõik nüüd alla orgu: peatage! Hüüdkem kõik nüüd alla orgu: 45 peatage Lasnamäe! Hüüdkem kõik nüüd alla orgu: peatage, peatage Lasnamäe! (1988) (396 sõna)

VARIANT 3

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Lennart Meri kõne „Keeletus sünnitab seadusetust“ (1996) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Leia tekstist 3 näidet, mille abil Lennart Meri tõestab, et inimene ei saa elada väljaspool keelt. Põhjenda, miks see nii on. (15 punkti)
2. Selgita kõne põhjal, miks on riigil vaja keelt turvata ning kuidas riik saab seda teha. (5 punkti)
3. Lennart Meri esitab kõnes oma keelepoliitilised seisukohad. Nimeta vähemalt 3 Lennart Meri keelepoliitilist seisukohta ja põhjenda, miks just need olulised on. (15 punkti)
4. Leia Lennart Meri kõnest 5 kujundlikku sõnaühendit või lauset (vt read 30–75). Selgita nende tähendust. (5 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Briti keeleteadlasele Nicholas Ostlerile tuginedes kirjutab ajakirjanik Erkki Bahovski: „Jäin mõtlema tavaargumentide üle, millega meil eesti keele kaitsmisest ja säilitamisest räägitakse. Et kuskil on normid, mida tuleb täita (muidu varisevat eesti keel põrmu). Kuskilt hiilivad meie keelde russitsismid, anglitsismid, fennismid, germanismid jne. Kõige tipp oli muidugi ilusaima lause otsimine: just nagu aitaks keele ilu meil edasi elada.

Ülekohtune jutt? Võib-olla, kuid asi pole ju selles. Keeled ei muutu ega hääbu sellest, kas mingeid asju kirjutatakse kokku või lahku, suure või väikese algustähga. Keeled muutuvad või hääbuvad siis, kui muutub või hääbub motivatsioon nende rääkimiseks. Ja siin ei peaks me muretsema õigekirja, vaid poliitika, julgeoleku ja majanduse pärast ...“ (Postimees, 14.06.2008)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles lähtud Lennart Meri mõttest, et Eesti püsijäämise peamine eeldus on tugev eesti keel ja kultuur. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Autorist:

Lennart Meri (1929–2006) sündis Tallinnas diplomaadi ja tõlkija Georg Meri pojana. Ta õppis Saksamaa ja Prantsusmaa koolides, kõrghariduse omandas Tartu Ülikoolis, mille lõpetas 1953. aastal ajaloo erialal *cum laude*. Lennart Merist kujunes väljapaistev reisikirjanik ja etnograafiliste filmide autor. Tema kirjandusliku loomingu tippudeks on teosed „Hõbevalge“ (1976) ja „Hõbevalgem“ (1984), filmiloomingu paremikku kuuluvad „Veelinnurahvas“ (1971) ja „Linnutee tuuled“ (1978).

Aastal 1990 sai Lennart Merist Eesti Vabariigi välisminister, 1992–2001 oli ta Eesti Vabariigi president. 1998. aastal valiti Lennart Meri aasta eurooplaseks.

Lennart Meri

Keeletus sünnitab seadusetust

(Esinemine Eesti Televisioonis 13. märtsil 1996)

Täna on Kristjan Jaak Petersoni 195. sünnipäev ja täna me räägime lihtsatest asjadest. Seda päeva tahetakse teha eesti keele ja kultuuri päevaks. Keelepäev on õieti iga päev, ütleme täpsemalt – iga päev on keelepäev. Inimene elabki keeles. Kui Robinson Crusoe oli üksinda oma saare peal, rääkis ta iseendaga. Väljaspool keelt inimene lihtsalt ei ela.

- 5 Ma räägin teile ühe loo, mille ma oma päevikusse kirjutasin 1966. aastal Tšuktšimaal. Vanaisa juurde tuli tema pojapoeg. Pojapoeg õppis internaatkoolis, kuhu lennuk teda viis. Lennukisõit oli kallid, vahemaa pikk, nii umbes 500 kilomeetrit.
- Poiss ei käinud mitte igal aastal kodus. Kui ta viie aasta möödumisel vanaisa juurde sõitis, oskas ta geomeetriat, matemaatikat, anatoomiat ja füsioloogiat /.../, aga ta ei osanud vanaisaga
- 10 rääkida tšuktši keeles. Vanaisal oli hea meel, sest poiss oli terve. Ta läks tundrassa ja läks vabaturma, sest midagi puudus.
- Inimene mõistab alati alateadlikult oma surematust ja inimese surematus realiseerub tema laste, tema lastelaste kaudu. Ta ise mäletab oma maailma, oma vanemaid ja oma vanavanemaid, kes sageli on mulla all. Ta tajub, et ta on üks lüli selles pikas lõputus ahelas.
- 15 Ja see tšuktši vanamees, kes tundis rõõmu oma pojapoegast, aga kellele see laps ei olnud enam lüli tema ahelast, läks vabaturma selleks, et tagasi minna nende hulka, kellega ta saaks emakeeles rääkida, kellega ta saaks vestelda, nii oma esivanemate kui ka tulevaste põlvkondadega. See oli mulle võib-olla üks lihtne näide, täiesti vaba traagikast ja draamatikast, näide sellest, mida tähendab inimesele keel.
- 20 Ma tuletan meelde üht teist lugu ajast, kui ma filmisin „Veelinnurahvast“. Siis oli mul võimalus filmida Klaudia Plotnikovat, viimast kamassi. Ja ta ütles mulle, et ta räägib jumalaga iga päev. Ma küsisin, et mis keeles. Ta vastas: „Loomulikult kamassi keeles.“ Jumal mõistab ju ka kamassi keelt.
- Tahan sellega lihtsalt öelda, et keel on meie kõigi alusmüür. Inimene lahkub sündides emahüst ja ta lahkub kahte keskkonda. Emahü asemel ümbritseb teda äkki õhk ja inimene hakkab esimest korda oma kopsudega hingama. Ja see teine keskkond, mis teda sünnihetkel hakkab ümbritsema, on keel. Sinna, sellesse keeleatmosfääri sünnib inimene sammhaaval esimeste eluaastate kestel, ja ta kas sünnib sinna või ei sünni. Kui ta keelekeskkonda ei sünni, siis ei saa temast kunagi inimest, ta jääbki loomaks.
- 25 Ma ei taha sellest pikalt rääkida, sest ma olen kunagi paarkümmend aastat tagasi sellest kirjutanud ja ma ei ole ikka veel kaotanud lootust selle juurde tagasi tulla ja kunagi uuesti raamatuid kirjutama hakata /.../, et sellest lähemalt rääkida ...
- Aga praegu tahaksin veel öelda, et emakeel on meie riikluse alusmüür. Inimesel on vaja riiki ainult selleks, et inimene elaks oma surematut elu. Ainult riik turvab inimese keelt, inimese perekonda, inimese tulevikku, meie kõigi tulevikku. Täpne keel on täpne seadus. Seadus peab olema mõistetav inimesele, mitte ainult advokaadile. Keeletus sünnitab seadusetust.
- 35 Ma pean teile tunnistama, et mida edasi, seda vähem ma mõistan trükitud eesti kirjasõna. Ma ei tea näiteks, mida tähendavad sõnad – ja see on tsitaat – „õnnetu lasu šokeeritud sooritaja“.
- 40 Ma arvan, et Kristjan Jaak Petersoni sünnipäeval tuleks rääkida laiemalt sellest, et keel vajab hooldamist. Igal kodanikul on oma kohustus ja õigus keelt hooldada, kohustus kaitsta keelt, vajaduse korral ka aktiivselt kaitsta. Mitte ootama jääda, et keegi tuleb ja hakkab tema asemel keelt kaitsma. Ja ma räägin siin siltidest ja nimetustest ja lõöksõnadest.
- Me vajame uut Aavikut. Vajadus tema järele on karjuv. Me vajaksime Helju Valsi, keda
- 45 mäletan vanadest venestamisajadest, kui ta peaaegu üksinda hoolitses Tartus eesti keele puhtuse eest ja näitas, kui kaunilt ja lihtsalt võib üht mõtet, näiliselt keerulist mõtet, edasi anda ja teha selgeks, arusaadavaks nagu allikavesi. Me vajame oskuskeele arendamist. Me vajame võõrkeelte õpetamise arukat täpsustamist.
- Eesti koolides õpetatakse soome keelt. Soome keelt õpetatakse kaheksakümnes koolis. Te
- 50 kõik teate, et Soome on mulle väga lähedane ja kallid maa. Aga ma pean ikkagi teie käest, teie kaudu, teie õpetajate käest ja teie õpetajate kaudu ka haridusministri käest küsima – olukorras, kus eesti ajalugu, eesti kultuur on oma allikates valdavalt 80% ulatuses kirja pandud saksa keeles –, kas on arukas, et me jätame saksa keele õppimata ja õpime soome keelt? Me lõikame läbi needsamad juured, mille eest me Vene ajal, venestamise tingimustes nii vapralt võitlesime.

- 55 Ma tahaks teid üllatada ka ühe hoiatusega. Tiigrihüpe võib väga kergesti muutuda konnahüppeks. Ainult tugev kultuur võimaldab jõulist hüpet. Kui kultuur on haritlaste käest ja rahva käest ära rebitud ja on antud poolharitlaste kätte – poolharitlane on minu silmis niisama koomiline ja kahemõtteline mõiste nagu poolneitsi –, siis kujuneb tiigrihüppest konnahüpe, võib-olla isegi pime mutihüpe. See kõik on tervik, ja seda tervikut ei saa osadeks lahutada.
- 60 Eesti kultuur ei tohi olla savijalgadel. Ta peab olema tugevatel jalgadel, ja ainult tugevale pinnale toetudes me saame suure sammuga astuda maailmakultuuri, Euroopa kultuuri.
- Tuleme tagasi Kristjan Jaak Petersoni juurde. Ma pean teile tunnistama, et esimesel ja teisel kursusel ma laulsin Akadeemilises Meeskooris ja tema sõnad „Kas siis selle maa keel laulu tuules ei või ...“ on mul luus ja veres.
- 65 Meile on praegu tagasi antud eeldused igavikku otsida ja igavikku leida. Eesti jääb igavesti püsima ainult tingimusel, et me mõistame, et selle eeldus on tugev eesti keel ja kultuur. Aga see on ainult eeldus, ja selle eelduse realiseerimine on meie kõigi käes, iga eesti perekonna käes.
- Me teostame oma igatsuse jõuda Eesti riigina, eesti keelega ja eesti perekonnana igavikku ainult ühel tingimusel – kui me suudame igapäevasest tühjast-tähjast kõrgemale tõusta ja keskenduda sellele peamisele, mis tagab Eesti riigi, selle ainsa kaitsva kilbi säilimise.
- 70 Nii et eesti keele ja kultuuri päev on ühtlasi ka poliitiline üleskutse. /.../ Meie eesmärk ei ole ühe või teise poliitilise erakonna eesmärk. Erakonnad peavad oma erakondlike eesmärkide taga nägema seda, mis meid kõiki ühendab. Ja see peab olema alati esiplaanil. /.../
- Me mängime Eesti riigi maha, kui me neid lihtsaid tõdesid ei mõista. See olgu eesti keele ja
- 75 kultuuri päeva sisu. /---/ (952 sõna)

VARIANT 4

Ülesanded

I. LUGEMINE

Loe läbi Claudia Dreifusi intervjuu sotsiaalpsühholoog Daniel Gilbertiga (1957) „Kui palju õnne saab raha eest osta?“ (New York Times, 2008) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Analüüsi pealkirja vastavust tekstile. Põhjenda oma seisukohti. (10 punkti)
2. Autor väidab, et paljudel inimestel on ebatäpsed või vigased arusaamad sellest, mis on õnn. Nimeta kolm põhjust, mis teeb õnne/ebaõnne tunnetamise keeruliseks? (10 punkti)
3. Selgita autori mõttekäiku, et inimesed peaksid oma õnne targalt „ostma“. (10 punkti)
4. Missugune on raha ja õnne suhe? Esita oma väidete kinnituseks tekstist 3 näidet. (10 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Tõnu Viik kirjutab artiklis „Mis on õnn?“, „Kuid vaatamata sellele, et me ei mõtiskle päevast päeva selle üle, mis on õnn, tahame ometi õnnelikud olla. Seda soovib meist enamik ja peaaegu iga päev. Millest selline ebateaduslik soov püüelda millegi poole, mis on teaduslikust diskursusest ebapädeva probleemina välja praagitud? Isegi 20. sajandi filosoofias on õnne järele küsimist pseudoprobleemiks peetud, kuna sellele pole võimalik teaduslikul moel vastata.“ (Päevaleht, 23.07.2005)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand, milles käsitled õnnelikuks saamise ja õnnelikuna elamise võimalusi. Pealkirjasta tekst ise. (60 punkti)

Claudia Dreifus

Kui palju õnne saab raha eest osta?

Harvardis tuntakse sotsiaalpsühholoog Daniel Gilbertit Professor Õnne nime all, kuna 50aastane teadlane juhib laborit, mis uurib inimese õnne loomust. Gilberti raamat „Strumbling on Happiness“ („Komistades õnne otsa“) püsis New York Times'i bestsellerite nimekirjas 23 nädalat ja võitis 2007. aastal populaarteaduslikele raamatutele välja antava Royal Society Prize'i.

Daniel Gilbert

Kuidas komistasite selle uurimisvaldkonna otsa?

See juhtus minuga umbes 13 aastat tagasi. Oma karjääri esimese kümnendi veetsin, uurides seda, mida psühholoogid nimetavad fundamentaalseks omistusveaks, mis tähendab, et inimestel on kalduvus ignoreerida olukordade mõju teiste inimeste käitumisele.

5 Näiteks miks arvavad paljud, et harimata inimesed on rumalad?

Olin valmis sellega tegelema veel palju aastaid, kuid mu enda elus juhtus mitmeid asju. Lühikese aja jooksul lahkus meie seast mu juhendaja, suri mu ema, lagunes abielu ja teismelisel pojalt tekkisid koolis probleemid. Leidsin varsti, et nii halb, kui mu olukord ka oli, polnud see muserdav. Läksin eluga edasi.

10 Ühel päeval, lõunastades sõbraga, kel olid ka rasked ajad, ütlesin talle: „Kui oleksin endalt aasta tagasi küsinud, kuidas kõige sellega toime tulla, oleksin ennustanud, et ma ei suudaks hommikul voodist väljagi tulla.“

Ta noogutas ja lisas: „Kas oleme ainsad, kes eksivad nii rängalt, ennustades oma reaktsiooni äärmuslikule stressile?“

15 See pani mind mõtlema. Mõtisklesin: kui täpselt ennustavad inimesed oma emotsionaalseid reaktsioone tulevikusündmustele?

Kuidas on see seotud õnne mõistmisega?

Kui me ei suuda ennustada, kuidas me tulevikus käitume, ei saa me seada endale realistlikke eesmärgi või mõelda välja, kuidas neid saavutada.

20 Minu laboris oleme näinud ikka ja jälle, et inimesed on võimetud ennustama, mis neid õnnelikuks – või õnnetuks – teeb. Kui me ei suuda hinnata, milline tulevik on parem kui teised, on raske õnne leida. Tõde on selles, et halvad asjad ei mõjuta meid nii sügavalt, kui me seda kardame. Sama kehtib ka heade asjade kohta. Me kohaneme mõlemaga väga kiiresti.

25 Hea uudis on see, et pimedaks jäämine ei tee meid nii õnnetuks, kui me seda ette kujutame. Halb uudis on, et loteriivõit ei tee meid nii õnnelikuks, kui me loodame.

Kas see tähendab, et inimesed on õnnelikud, hoolimata sellest, millised kaardid neile kätte jagatakse?

30 Liigina kaldume olema mõõdukalt õnnelikud, mida iganes me saame. Nullist sajani ulatuval skaalal hindavad inimesed oma õnnelikkust tavaliselt 75ga. Me üritame jõuda sajani, teinekord ka jõuame. Kuid me ei püsi seal kaua.

Kindlasti kardame, et olud sunnivad meid langema 20 või kümneni – lähedase surm, suhte lõpp, tõsine tervisehäire. Kuid nende juhtudes naaseme oma emotsionaalse põhioleku juurde kiiremini, kui ennustada oskame. Inimesed on meeletult paindlikud.

35 **Kas enamik meist hellitab ebarealistlikke arusaamu sellest, mis on õnn?**

Ebatäpseid, vigaseid arusaamu. Vähesed meist suudavad täpselt hinnata, kuidas nad end homme või järgmisel nädalal tunnevad. Just seepärast ostame liiga palju, kui läheme tühja kõhuga poodi, ja kui ostleme pärast suurt einet, soetame liiga vähe.

40 Teine tegur, mis teeb keeruliseks meie tulevase õnne ennustamise, on see, et suurem osa meist on mõistuspärastajad. Me ootame, et kui elukaaslane meid maha jätab või meid tööl suurest edutamisest ilma jäetakse, oleme muserdatud.

45 Kuid asjade toimudes ütleme endale peagi „Ta polnudki minu jaoks see õige“ või „Ma vajangi rohkem vaba aega oma pere jaoks“. Inimestel on imetlusväärne anne leida viise, kuidas negatiivsete sündmuste mõju pehmendada. Nad kardavad, et saatuselöökid on palju hullem mõju, kui see tegelikkuses on.

Kui meil neid mehhanisme poleks, kas oleksime liiga masenduses, et eluga edasi minna?

50 See võib nii olla. Näib, et inimesed, kes kannatavad kliinilise depressiooni käes, on tihti võimetud sündmusi teise nurga alt vaatama. See viitab sellele, et kui meie ülejäänud seda ei suudaks, võiksime samuti masenduses olla.

Kas Teie kui õnnest rääkiva bestselleri autor oskate anda inimestele nõu, kuidas seda saavutada?

Ma ei ole dr Phil (tuntud USA telepsühholoog – toim).

55 Me teame, et kõige paremini vihjab sellele, kui õnnelik inimene on, lähedaste suhete ning pere ja sõpradega veedetud aja hulk.

60 Me teame, et see on märgatavalt tähtsam kui raha ja mõnevõrra tähtsam kui tervis. Nii näitavad uuringuandmed. Huvitav on see, et inimesed ohverdavad tihti sotsiaalsed suhted, et saada asju, mis ei tee neid õnnelikuks – raha. Just seda pean silmas, kui soovitan, et inimesed peaksid õnne targalt „ostma“. Uuringutest teame ka, et inimesed kalduvad nautima rohkem elamusi kui asju. Nii et kui sul on võimalik kulutada x dollarit puhkuse või hea eine või kinoskäigu peale, toob see rohkem õnne kui mõni kestev hüve või asi. Selle üks põhjus on see, et elamusi jagatakse tavaliselt teiste inimestega, aga asju mitte.

Te ütlesite praegu välja ühe väga ebaameerikaliku mõtte.

65 Oh, elamustele saab kulutada väga palju raha. Inimesed arvavad, et auto peab vastu ja teeb sind seepärast õnnelikuks. Kuid see ei käi nii. See vananeb ja laguneb. Elamustega seda ei juhtu. „Pariis jääb sulle alati alles“ – just seda pidas Bogart silmas, kui ta selle lause Ingrid Bergmanile ütles. Kuid kas pesumasin jääb sulle alati alles? Ei.

70 Täna lähen ma Dallasesse, et oma naisega kokku saada, ning lendan esimeses klassis, mis on naeruväärselt kallis. Kuid see elamus on märksa nauditavam kui uus ülikond.

Järgin seda, mida olen uuringutest õppinud, ka nii, et nüüd, kui mul on piisavalt dollareid, ei aja ma neid enam taga, sest tean, et mu õnne väliseks suurendamiseks läheb vaja väga suurt summat. Te ei saaks mulle maksta 100 000 dollarit selle eest, et jätaksin ära kohtumise oma lastega.

75 See pole nii seepärast, nagu oleksin rikas. See on seepärast, et tean, et sada tuhat ei tee mind nii õnnelikuks kui suhtlemine oma lastelastega.

Seega olete kinni arusaamas, et rahaga ei saa õnne osta?

80 Nii ma ei ütleks. Andmed näitavad, et vaeste puhul saab väikese rahaga osta palju õnne. Kui oled rikas, saab suure rahaga osta natuke õnne juurde. Kuid mõlemal puhul suurendab õnne just raha.

Kas Teie, Dan Gilbert, olete õnnelik inimene?

85 Olen. Usun, et minu elus juhtuvad head asjad ja see läheb nii edasi. Ma pole nii optimistlik ülejäänud inimkonna suhtes, kuid mina olen nii õnnistatud, et see on lausa hirmutav. Kahju teile pettumust valmistada, aga mul on tugev eelsoodumus olla päikseline. Armastan naerda, mu raamat on täis nalju. (977 sõna)

